KRIGSHISTORIE

– 90 nordmenn likvidert

Ny bok om hjemmefronten under 2. verdenskrig

Det korrekte tallet på hvor mange nordmenn som ble likvidert av norske motstandsfolk under siste krig er «rundt 90». Det hevder direktør Arnfinn Moland ved Norges Hjemmefrontmuseum i en ny bok som kommer til høsten.

■ MORTEN HOFSTAD

Blant de rundt 90 som ble drept, var det fire kvinner. De 90 representerer anslagsvis en firedel av de navn som forekom på forskjellige likvidasjonslister, satt opp av motstandsledelsen i Norge eller av den norske forsvarsledelsen i London.

– Tallet er så nær opp til det faktiske som det er mulig å komme, mener Arnfinn Moland.

– SKANDALØS BOK

Det har de siste årene rast en heftig strid om hvor mange nordmenn som ble drept av motstandsbevegelsen under krigen. Det offisielle tallet til langt inn i dette tiåret, som bygger på tall fra Statistisk sentralbyrå, har vært 65.

I 1996 ble forfatteren Egil Ulateig anmeldt til politiet for boka «Med rett til å drepe». Han hevdet det riktige tallet er 200. Ulateig mener også at personlige hevnmotiv lå bak flere av drapene på tyske medløpere, og at voldtekter og sjalusidrap forekom. Arnfinn Moland betegner Ulateig-boka som «skandaløs».

– Men mitt arbeid har vist at fagfolkenes antakelser om at 65 var et for lite tall, stemmer.

KILDER

– Veteranene har ønsket en historiefaglig gjennomgang av dette stoffet. Det er aldri blitt gjort før. Det skulle vært gjort tidligere, men jeg har forståelse for at mange har sett på dette som et for sensitivt tema å ta fatt på, sier Moland om boka som er planlagt utgitt til høsten på forlaget Orion.

Moland mener han har laget et referanseverk om temaet likvidasjoner under den tyske okkupasjonen av Norge. Han har fått tilgang til arkiver fra Rettsmedisinsk institutt, Den rettsmedisinske kommisjon, arkiver fra Riks-Kriminal-Laboratorium (en forløper til dagens Kripos), Statistisk sentralbyrå, Riksarkivet og Statsarkivene.

STOR DRAMATIKK

– Jeg har også hatt et verdifullt samarbeid med krigsveteranen Kjell Larsgaard og tidligere sjef for mordkommisjonen, Reidar Bjørn-Larsen, sier Moland. Moland har også intervjuet enkelte motstandsfolk som utførte likvidasjoner av nordmenn under krigen.

Likvidasjonene tiltok mot slutten av krigen og de fleste forekom på Østlandet.

– Angiverne var veldig aktive. Aldri var nazistenes aktiviteter så stor i jakten på motstandsfolk som mot slutten av krigen, og aldri var motstandsfolkene så utsatt som i denne perioden, sier Moland.

Den mest kjente likvidasjonen skjedde da sjefen for Statspolitiet, Karl A. Marthinsen ble skutt i sin bil på Blindern i februar 1945. Tyskerne svarte umiddelbart med å henrette 28 nordmenn på Akershus festning 9. og 10. februar. Hjemmefronten svarte med å likvidere en nordmann midt i Stortingsgaten. 17. mars ble ytterligere 14 nordmenn henrettet på Akershus.

– Den vanligste framgangsmåten ved likvidasjoner var plutselige angrep med skytevåpen. Dette var operasjoner som var svært vanskelig og farlig å utføre. Derfor ble dette oftest gjort av godt trente spesialagenter fra det britiske Special Operations Executive (SOE), sendt inn fra Storbritannia, eller Kompani Linge, sier Moland.

NATURLIG

Forfatteren har definert likvidasjoner til situasjoner der en person på forhånd har vært planlagt utplukket, det er gitt tillatelse fra forsvarsledelsen i London eller hjemmestyrkenes øverste ledelse, og den aktuelle personen måtte være en framtredende medløper med okkupasjonsmakten. I tillegg var det noen tilfeller der Hjemmefronten sto i en tvangssituasjon.

– Rene kampsituasjoner, angrep, sabotasjeaksjoner eller rene drap, som også skjer i fredstid, kan ikke defineres som likvidasjoner. Da blir et slikt begrep meningsløst. Likvidasjoner var en helt naturlig del av motstandskampen, sier Moland.

ALLE PÅ LISTE

– Har du funnet eksempler på drap som ble utført av motstandsfolk uten en forutgående prosess?

– Vi har funnet tilfeller der det ikke var mulig med en fullstendig godkjennelsesprosess på forhånd, men dette gjelder tvangssituasjonene.

Moland refererer til Jens Chr. Hauge som i 1947 skrev: «Enkelte tilfeller av eksekusjoner er skjedd uten at de norske hjemmestyrker i det hele tatt har vært engasjert».

– Har dere funnet personlige hevnmotiv bak drap på nordmenn?

– Muligens i ett tilfelle, men vedkommende var angiver og sto på en likvidasjonsliste.

Rundt 90 personer, eller anslagsvis en firedel av dem som sto på norske myndigheters likvidasjonslister, ble drept av Hjemmefronten, hevder direktør ved Norges Hjemmefrontmuseum, Arnfinn Moland. (Foto: Mikaela Berg)

ERSTATNING

Lindberg selger selfilmer

Tidligere selfangstinspektør Odd Lindberg vil selge 40 timer med filmopptak fra norsk selfangst for å få gjort opp erstatninger som han er dømt til å betale nordnorske selfangere.

Lindberg ble i 1990 dømt til å betale 390.000 kroner i erstatning til selfangerne på skuta «Harmoni». Han reiste til Sverige og har aldri betalt pengene. Lindberg har også sagt at han ikke har noe å betale med.

I mange år har selfangernes advokat, Per Danielsen, forsøkt å få pengene fra den tidligere inspektøren, uten hell.

– Lindberg har solgt filmer i alle år, så dette er ikke noe nytt, det er bare enda en provokasjon. Jeg er kommet helt ut av tellingen når det gjelder Lindbergs mange inn- og utfall, sier advokat Per Danielsen til NTB.